

Поняття «транспозиція» права, як складова процесу приведення законодавства України у відповідність до «acquis» Європейського Союзу

Р.А. Петров

Вступ

Україна бере активну участь в європейських та міжнародних інтеграційних об'єднаннях. Перед українською юридичною наукою постає завдання забезпечити методологічні засади цього процесу, вивчити доктринальні підходи до адаптації, транспозиції, зближення та гармонізації національного законодавства до права Європейського Союзу (далі – ЄС).

Приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄСу чи іншого інтеграційного об'єднання по-різному позначається в нормативних актах України. Так, згідно зі ст. 51 Угоди про партнерство і співробітництво (далі – УПС) “важливою умовою для зміцнення економічних зв’язків між Україною та Співтовариством є *зближення* (курсив наш - Р.П.) існуючого і майбутнього законодавства України з законодавством Співтовариства”. В Указі Президента України від 11 червня 1998 р. “Стратегія інтеграції України в Європейський Союз” визначається, що зближення національного законодавства буде відбуватись шляхом *адаптації* (курсив наш - Р.П.) законодавства України до законодавства Європейського Союзу [1]. У ст. 2 постанови Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. “Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу” говориться, що адаптація законодавства включає в себе три етапи, завершальним серед яких слід вважати підготовку

розширеної програми *гармонізації* (курсив наш - Р.П.) законодавства України із законодавством ЄС [2]. В Законі України “Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства ЄС” від 18 березня 2004 р. Метою адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є “досягнення *відповідності правової системи України *acquis communautaire** (виділено нами - Р.П.) з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до нього”. Але в нормативних актах України в галузі зближення законодавства не згадується поняття “транспозиція” права. Не достатньо уваги надається визначенню поняття “транспозиція” права в українській юридичній науці. Постає питання не тільки про визначення поняття “транспозиція” права, також про його співвідношення з іншими поняттями, які характеризують процес приведення законодавства України у відповідність з “*acquis*” ЄС [3]. У цьому контексті інтерес становить їх розуміння в праві ЄС, а також співвідношення вищеназваних понять у праві ЄС та міжнародному праві. Метою цієї статті є визначення співвідношення поняття “транспозиція” права в сфері зовнішніх відносин ЄС з поняттями “адаптація”, “зближення”, “гармонізація”, “уніфікація” права та інші.

Розуміння поняття “транспозиція” права в сфері зовнішніх відносин ЄС та його співвідношення з іншими поняттями

Поняття “транспозиція” походить від лат. “*transpositio*” (перенесення, перестановка, транспортування) і використовується в багатьох галузях знань. Наприклад, в музиці транспозиція – це перенесення музичного твору з однієї тональності в іншу тональність того ж нахилу без усякої зміни. В лінгвістиці транспозиція – це перехід слова із однієї частини мови в іншу чи використання однієї мовної форми в функції іншої. Враховуючі складність

цього процесу, ця стаття не має за мету визначення загального поняття “транспозиція” права. В цій статті поняття “транспозиція” права розглядається в одній окремій галузі – праві зовнішніх відносин ЄС. Під “транспозицією” права ми пропонуємо розуміти переніс “acquis” ЄС у правові системи третіх країн з метою досягнення “адаптації”, “зближення”, “гармонізації”, “уніфікації” національного права з “acquis” ЄС.

Яке співвідношення поняття “транспозиція” з поняттями “зближення”, “гармонізація”, “адаптація” законодавства? На наш погляд, ці поняття відрізняються за формами і методами правового регулювання, результатами, на досягнення яких спрямовано цей процес. Британський вчений Е. Орюкю вважає, що “транспозиція” права – це процес переносу права, точніше, так званих правових “трансплантів”, який має наслідком кардинальну зміну чи перегляд національного права у відповідності до правової моделі, яка транспонується в національну правову систему. Процес транспозиції має відбуватися з урахуванням національної правової культури та спадщини [4]. На думку Ю.О. Тихомирова зближення законодавства – це “загальний курс держав на визначення загальних напрямів узгодженого розвитку національних законодавств, на подолання правових розходжень і розробку загальних правових рішень” [5, с. 75]. Автор використовує поняття гармонізації законодавства поряд чи замість поняття зближення законодавства, посилаючись на “Договір між Республікою Білорусь, Республікою Казахстан, Киргизькою Республікою та Російською Федерацією про поглиблення інтеграції в економічній та гуманітарній галузях”, в якому цілі зближення та гармонізації законодавства є ідентичними. Ю.О. Тихомиров вважає, що “зближення”, “гармонізація”, “уніфікація”, “модельна законотворчість” відносяться також до напрямів і форм узгодженого правового розвитку держав. На думку британської дослідниці Х. Ксінтакі,

згода третьої країни на транспозицію “acquis” ЄС має наслідком необхідність ефективного застосування усіх елементів “acquis” ЄС в національній правовій системі [6].

Ми погоджуємось з фахівцями, що “транспозиція” права відноситься до напрямів і форм узгодженого правового розвитку держав в міжнародному і національному праві. Але як поняття “транспозиція” права співвідноситься з поняттями “адаптація”, “зближення”, “гармонізація”, “уніфікація”? На нашу думку, поняття “транспозиція” права співвідноситься з поняттями “адаптація”, “зближення”, “гармонізація”, “уніфікація” як загальне і спеціальне. Тобто, “транспозиція” права – це процес, який має на мету досягнення “адаптації”, “зближення”, “гармонізації”, “уніфікації” з правом ЄС чи іншої міжнародної організації, і передбачає застосування багатьох методів і способів задля досягнення мети переносу “acquis” ЄС у правові системи третіх країн [7].

Держави - кандидати на отримання асоційованого або повного членства в ЄС повинні гармонізувати національне законодавство із загальними правилами ЄС або наблизити власне законодавство до такого рівня, щоб успішно застосовувати метод взаємного визнання норм та стандартів ЄС. Гармонізація законодавства держав - кандидатів з метою вступу до ЄС може відбуватись у будь-яких формах, які найбільш відповідають національним інтересам держав - кандидатів, але з обов’язковим досягненням відповідності критеріям членства в ЄС і встановленням конкурентного середовища підприємництва і господарювання на внутрішньому ринку держави – кандидата на вступ до ЄС.

Треті країни, які набувають асоціативних відносин з ЄС та бажають посилити інтеграцію з ЄС повинні досягти однакового правового регулювання в галузях пріоритетного співробітництва. Така ціль може бути

досягнута шляхом зближення національного законодавства через уніфікацію або гармонізацію національного законодавства з правом ЄС.

Поняття “уніфікації” в міжнародному праві та праві ЄС істотно не відрізняється за змістом і означає приведення національного законодавства у повну відповідність з міжнародним правом шляхом прийняття правових норм, які однаково регулюють суспільні відносини держав-учасниць. Законодавство ЄС не передбачає, що уніфікація законодавства держав-членів може бути одним з методів зближення національних норм, так як це суперечить принципам пропорційності та субсидіарності в праві ЄС. Однак, у зовнішній сфері (відносини ЄС з третіми країнами) процес зближення законодавства третіх країн із законодавством ЄС виключає і уніфікацію правових систем третіх країн і ЄС, тобто створення єдиних правових норм в третій країні та ЄС.

Зближення законодавства третьої країни із законодавством ЄС може здійснюватись шляхом прийняття загальних правил та мінімальних стандартів, метою котрих є сприяння росту конкурентоспроможності економіки третьої країни в ЄС. Зближаючи національне законодавство із законодавством ЄС, третя країна може використовувати методи гармонізації та взаємного визнання, тобто прийняти технічні санітарні та промислові стандарти ЄС, гармонізувати власне законодавство із загальними правилами, встановленими директивами ЄС.

На наш погляд, чітке розмежування понять “адаптація”, “зближення”, “уніфікації” та “гармонізації” в міжнародному праві не має такого важливого практичного значення як у праві ЄС. В галузі права зовнішніх відносин ЄС досягнення цілей “адаптації”, “зближення”, “уніфікації” та “гармонізації” відбувається завдяки процесу транспозиції “acquis” ЄС у правові системи третіх країн, тобто вони є результатом процесу транспозиції “acquis” ЄС.

Особливими рисами цього процесу є матеріальні і процесуальні способи, за допомогою яких зовнішні угоди ЄС переносять “acquis” ЄС у правові системи третіх країн з метою “адаптації”, “зближення”, “уніфікації” та “гармонізації” законодавства третіх країн. На наш погляд, “матеріальні способи” транспозиції “acquis” ЄС в правові системи третіх країн у зовнішніх відносинах ЄС включають: гомогенність, зближення законодавства, взаємне визнання стандартів і законодавства. “Процесуальні способи” транспозиції “acquis” ЄС у правові системи третіх країн здійснюються через: формальну/неформальну участь у законодавчих процедурах ЄС, обмін інформацією, а також технічне та фінансове сприяння з боку ЄС. Конкретні цілі і завдання зовнішніх угод ЄС мають неабияке значення для характеру здійснення транспозиції “acquis” ЄС у правові системи третіх країн.

“Матеріальні способи” мають за мету транспозицію двох видів “acquis” ЄС в правові системи третіх країн у зовнішніх відносинах ЄС. Перший вид – це транспозиція фіксованого або “такого, що передує підписанню угоди [між ЄС і третьою країною]” “acquis” ЄС у правові системи третіх країн означає, що сторони зовнішніх угод ЄС беруть на себе зобов'язання щодо застосування і, можливо, навіть імплементації “acquis” ЄС, зафіксованого в момент формального підписання угоди з ЄС. Проте обсяг і зміст фіксованого “acquis” ЄС не виключає можливості їх подальшого перегляду і розширення в ході розвитку і зміцнення двосторонніх відносин між ЄС та іншою країною. Політичне рішення про перегляд цілей зовнішніх угод або розвиток і поглиблення двостороннього співробітництва (утворення митного союзу, зони вільної торгівлі або тісного економічного співробітництва у певних сферах) може змусити сторони зовнішньої угоди переглянути обсяг і зміст релевантного “acquis” ЄС.

Завдання транспозиції фіксованого “acquis” ЄС у правові системи третіх країн не властиве всім без винятку зовнішнім угодами ЄС. В основному, воно притаманне зовнішнім угодам, метою яких є заохочення і розвиток тісних економічних чи політичних відносин між ЄС та іншими країнами, але які не передбачають подальшу інтеграцію цих країн до ЄС. Як правило, транспозиція фіксованого “acquis” ЄС виконує такі завдання зовнішніх угод ЄС, як утворення митного союзу, зони вільної торгівлі або встановлення режиму взаємного визнання. Завдання транспозиції фіксованого “acquis” ЄС не притаманні для зовнішніх угод ЄС, що мають на меті утворення асоціації або надання повного членства в ЄС. Наприклад, фіксований “acquis” ЄС міститься в угоді про Європейський Економічний Простір (далі – ЄЕП), а також у секторальних угодах між ЄС та Швейцарією, які не передбачають одержання Швейцарією повноправного членства в ЄС. І навпаки, зовнішні угоди ЄС, що передбачають повне членство третіх країн в ЄС чи утворення асоціації (з країнами Центральної та Східної Європи або країнами балканського регіону), мають на меті транспозицію не фіксованого, а динамічного “acquis” ЄС у правові системи третіх країн [8].

Своєчасна імплементація фіксованого “такого, що передує підписанню, acquis” ЄС не передбачає автоматичного узгодження законодавства іншої країни з динамічним “acquis” ЄС, що з’явився після формального підписання зовнішньої угоди ЄС. Зв’язок між “таким, що передує підписанню, acquis” і динамічним “acquis” ЄС може бути врешті-решт втрачений, якщо до фіксованого “acquis” ЄС не будуть регулярно вноситися поправки, і вони не будуть уніфіковано застосовуватись у правових системах третіх країн. З цієї причини в зовнішніх угодах ЄС використовуються різні матеріальні способи забезпечення однакового застосування та своєчасного інкорпорування динамічного “наступного за підписанням acquis” ЄС. Аналіз зовнішніх угод

ЄС дозволяє виділити часте застосування таких матеріальних способів транспозиції динамічного “*acquis*” ЄС у правові системи третіх країн: 1) гомогенність законодавства; 2) гармонізація і зближення законодавства; 3) режим взаємного визнання.

Процесуальні та матеріальні способи транспозиції “*acquis communautaire*” у правові системи третіх країн мають багато спільного. Вони сприяють досягненню конкретних цілей і завдань зовнішніх угод ЄС. З одного боку, у зовнішніх угодах ЄС, спрямованих на тісну економічну та політичну інтеграцію третіх країн до ЄС, передбачено просунуті процесуальні способи транспозиції “*acquis communautaire*” (досягнення гомогенності законодавства, формальна/неформальна участь у прийнятті рішень інституціями ЄС, технічна та фінансова допомога). З іншого боку, у зовнішніх угодах ЄС, що мають на меті помірно політичне й економічне співробітництво з іншими країнами, передбачено менш складні процесуальні способи транспозиції “*acquis communautaire*” (обмін інформацією, технічна допомога в певних галузях співробітництва). У зовнішніх угодах ЄС не дуже охоче погоджується на будь-яку форму формальної/неформальної участі третіх країн у прийнятті рішень інститутами ЄС. Замість того, зовнішні угоди ЄС захищають інституційну і правову автономію сторін, переміщуючи акцент на неформальний обмін інформацією та надання фінансової та технічної допомоги іншим країнам, що може сприяти добровільній гармонізації законодавств третіх країн відповідно до стандартів ЄС.

Висновки

Поняття “транспозиція” права є новою категорією, яка має досить обмежене застосування в практиці і науці права ЄС. В цій статті

розглядаються особливості застосування поняття “транспозиція” права в окремій галузі – праві зовнішніх відносин ЄС. Під “транспозицією” права ми пропонуємо розуміти переніс “acquis” ЄС у правові системи третіх країн з метою досягнення “адаптації”, “зближення”, “гармонізації”, “уніфікації” національного права з “acquis” ЄС. На наш погляд, поняття “транспозиція” права відноситься до напрямів і форм узгодженого правового розвитку держав в міжнародному і національному праві. Поняття “транспозиція” права співвідноситься з поняттями “адаптація”, “зближення”, “гармонізація”, “уніфікація” як загальне і спеціальне. Тобто, “транспозиція” права – це процес, який має на мету досягнення “адаптації”, “зближення”, “гармонізації”, “уніфікації” з правом ЄС чи іншої міжнародної організації, і передбачає застосування багатьох методів і способів задля досягнення мети переносу “acquis” ЄС у правові системи третіх країн. Особливими рисами “транспозиції” права в царині зовнішніх відносин ЄС є “матеріальні” і “процесуальні способи” переносу “acquis” ЄС у правові системи третіх країн.

У світлі встановлення асоціації між Україною та ЄС поняття “транспозиція” права набуває важливого значення. Зокрема, це стосується впливу на правову систему України. Чітке визначення цілей “транспозиції” “acquis” ЄС та “матеріальних” і “процесуальних способів” переносу “acquis” ЄС у правову систему України допоможе ефективнішому втіленню завдань Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та всебічному застосуванню цієї угоди державними і судовими органами України.

Перелік використаних джерел:

1. Стратегія інтеграції України в Європейський Союз: Указ Президента України від 11 червня 1998 р. // Офіційний вісник України. – 1998. - № 24. – С. 870.
2. Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 1999 р. // Офіційний вісник України. – 2000. - № 24. – Ст. 944.
3. Петров Р. А. Поняття «acquis communautaire» у праві Європейського Союзу / Р. А. Петров // Право України. – 2003. – № 9. – С. 142 – 146.
4. Örücü E., "Law as Transposition" 51 International & Comparative Law Quarterly 205-223 (2002).
5. Тихомиров Ю.А. Курс сравнительного правоведения. – М., 1996. – 75 с.
6. Xanthaki H., "Transposition of EC Law for EU Approximation and Accession: The Task of National Authorities", VII European Journal of Law Reform 89-110 (2005).
7. Петров Р. А., Кисельова Т.С. Зближення і гармонізація законодавства в праві Європейського Союзу та міжнародному праві / Р. А. Петров, Т.С. Кисельова // Правничий часопис Донецького університету, - 2000. - №2(5). - С. 29-34.
8. Петров Р. А. Транспозиція «acquis» Європейського Союзу у правовій системі третіх країн. Монографія / Р. А. Петров. – К. : Істина, 2012. – 384 с.

**«Транспозиція» права як складова процесу приведення законодавства
України у відповідність до «acquis» Європейського Союзу**

*доц. кафедри галузевих правових наук Національного Університету «Києво-Могилянська академія»
проф. ім. Жана Моне*

Правотворча діяльність щодо зближення законодавства України із законодавством ЄС вимагає чіткого визначення обсягу і змісту поняття «транспозиція» права. Метою цієї статті є визначення співвідношення поняття «транспозиція» права у сфері зовнішніх відносин ЄС з поняттями «адаптація», «зближення», «гармонізація», «уніфікація» та інші. «Транспозиція» права відноситься до напрямів і форм узгодженого правового розвитку держав в міжнародному і національному праві. Поняття «транспозиція» права співвідноситься з поняттями «адаптація», «зближення», «гармонізація», та «уніфікація» як загальне і спеціальне. В сфері права зовнішніх відносин ЄС «транспозиція» права – це процес, який має на мету досягнення «адаптації», «зближення», «гармонізації», «уніфікації» з правом ЄС чи іншої міжнародної організації, і передбачає застосування багатьох методів і способів задля досягнення мети переносу «acquis» ЄС у правові системи третіх країн. Особливими рисами «транспозиції» права в царині зовнішніх відносин ЄС є «матеріальні» і «процесуальні способи» переносу «acquis» ЄС у правові системи третіх країн.

Ключові слова: транспозиція, адаптація, зближення, гармонізація, уніфікація, acquis ЄС.

«Транспозиция» права как составляющая приведения законодательства Украины в соответствие с «acquis» Европейского Союза

Р.А. Петров

Правотворческая деятельность по сближению законодательства Украины с законодательством ЕС требует чёткого определения объема и содержания понятия «транспозиція». Целью этой статьи является определение соотношения понятия «транспозиція» в сфере права внешних отношений ЕС с понятиями «адаптация», «сближение», «гармонизация», «унификация» и другие. «Транспозиция» права относится к направлениям и формам согласованного правового развития государств в международном и национальном праве. Понятие «транспозиция» права соотносится с понятиями «адаптация», «сближение», «гармонизация» и «унификация» как общее и специальное. В сфере права внешних отношений ЕС «транспозиция» права - это процесс, который имеет целью достижение «адаптации», «сближения», «гармонизации», и «унификации» с правом ЕС или другой международной организации, и предусматривает применение многих методов и способов для достижения цели переноса «acquis» ЕС в правовые системы третьих стран. Особыми чертами «транспозиции» права в области внешних отношений ЕС являются «материальные» и «процессуальные способы» переноса «acquis» ЕС в правовые системы третьих стран.

Ключевые слова: транспозиция, адаптація, сближение, гармонизация, унификация, acquis ЕС.

“Transposition” of Law as a Core Element of the Export of the EU “Acquis” into Legal Orders of Third Countries

Dr. Roman Petrov

The process of approximation of Ukrainian legislation with the EU *acquis* requires a clear definition of the scope and content of the concept of “transposition”. The purpose of this article is to clarify relationship of the notion “transposition” in the field of EU external relations law with the concepts of “adaptation”, “approximation”, “harmonization”, “unification” and others. “Transposition” implies harmonized legal development of international and national law. The notion of the “transposition” of law relates to the notions of “adaptation”, “convergence”, “harmonization” and “unification” as a general and special. In the field of EU external relations law the process of “transposition” of law leads to the “adaptation”, “convergence”, “harmonization” and “unification” of EU law with ultimate objective of exporting the EU “*acquis*” into legal systems of third countries. Specific features of the “transposition” of law in the field of EU external relations are “material” and “procedural” means of the export of the EU “*acquis*” into legal systems of third countries.

Keywords: transposition, adaptation, approximation, harmonization, unification, EU acquis.

Автор: Петров Роман Арестович

Місце роботи: кафедра галузових правових наук, Національного університету «Києво-Могилянська Академія»

Посада: доцент кафедри галузових правових наук, к.ю.н., доктор філософії Лондонського університету (Велика Британія), професор з права ЄС ім. Жана Моне